

Evaluatie archeologie-beleid

Gemeente Oudewater

Hester van den Ende, Omgevingsdienst regio Utrecht

Leo Bos, gemeente Oudewater

januari 2014

COLOFON

- Titel : *Evaluatie archeologie-beleid Gemeente Oudewater, Odru-Erfgoedrapport 19*
- Afbeelding voorkant : *1. Fragment van een mesheft uit de periode 1475-1525 na Chr., gevonden in 2012 aan de Wijngaardstraat in Oudewater
Uit: J. van Kampen, 2013: Onderzoek naar de 16de en 17de eeuwse bewoning van een perceel aan de Wijngaardstraat in Oudewater, Amsterdam.
2. Kaart van Oudewater van Jacob van Deventer, omstreeks 1560.*
- Opgesteld door : *Omgevingsdienst regio Utrecht*
- Plaats en datum : *Oudewater, 3-1-2014*
- Opsteller : *Hester van den Ende (Omgevingsdienst regio Utrecht)
Leo Bos (gemeente Oudewater)*
- Contactgegevens : *h.vandenende@odru.nl / 030-6999590*

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING EN LEESWIJZER	4
HOOFDSTUK 1 HET ARCHEOLOGISCH BELEID VAN DE GEMEENTE OUDEWATER	6
HOOFDSTUK 2 VOORTGANG IMPLEMENTATIE IN BESTEMMINGSPLANNEN	10
HOOFDSTUK 3 BEOORDELING REGELDRUK EN PERSONELE INZET	12
3.1 Personele inzet	12
3.2 Aantal projecten met archeologisch onderzoek	12
3.3 Aantal vergunningen	13
3.4 Benodigde uren voor archeologie	14
3.5 Conclusie	15
HOOFDSTUK 4 KOSTEN EN KENNISWINST	16
4.1 Kosten	16
4.2 Kenniswinst	17
4.3 Ervaringen met het archeologie-beleid	19
4.4 Conclusie	21
HOOFDSTUK 5 HET VRIJSTELLINGENBELEID	23
5. 1 Is de diepte-ondergrens van categorie 2 te vergroten?	23
5. 2. Is verruiming van de oppervlakte-ondergrenzen van categorie 2 en 3 mogelijk?	23
5.3 Kan aangesloten worden bij Montfoort voor vrijstelling van agrarische bouwvlakken?	24
HOOFDSTUK 6 HELDERHEID VAN HET GEMEENTELIJK ARCHEOLOGIE-BELEID	26
6.1 Hanteren van de ondergrenzen	26
6.2 De mogelijkheden voor planaanpassing	28
6.3 De eisen, die gesteld worden aan archeologische rapportage	29
HOOFDSTUK 7 EVALUATIE KEUZE VOOR SCENARIO A	31
7.1 Wat is de afgelopen jaren gedaan aan publieksvoorlichting en is behoefte aan meer?	31
7.2 Evaluatie rol en functioneren amateurarcheologie afgelopen 2 jaar	31
7.3 Is behoefte aan een gemeentelijke/regionale onderzoeksagenda?	32
7.4 Is behoefte aan uitbreiding tot een erfgoedkaart?	32
7.5 Is er behoefte aan aanwijzing van gemeentelijke archeologische monumenten	33
7.6 Is er behoefte aan uitbreiding van de monumentenverordening tot erfgoedverordening?	33
HOOFDSTUK 8 ACTUALISATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE BELEIDSKAART	34
CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	35
BIJLAGE 1	STAPPENPLAN ARCHEOLOGISCHE MONUMENTENZORG-CYCLUS (AMZ) 39
BIJLAGE 2	TABEL PROJECTEN MET ARCHEOLOGISCHE ONDERZOEKSOPGAVE (VERTROUWELIJK) 40

INLEIDING EN LEESWIJZER

Het archeologisch erfgoed wordt binnen Nederland als waardevol beschouwd. De Monumentenwet legt de verantwoordelijkheid voor de bescherming van het archeologische erfgoed grotendeels bij de gemeente. Sinds 1 september 2007 zijn gemeenten verplicht rekening te houden met archeologische waarden in de bestemmingsplannen. Als instrument om een goed onderbouwde belangenafweging te kunnen maken heeft de gemeente Oudewater in samenwerking met Lopik, Montfoort en Woerden gezamenlijk archeologiebeleid opgesteld.

Het opgestelde beleid omvat beleidsplannen voor de gemeentes Lopik, Montfoort en Oudewater en beleidskaarten voor genoemde gemeentes en Woerden. In het beleidsplan is opgenomen dat het archeologiebeleid na twee jaar geëvalueerd zal worden. Het beleid van de gemeente Oudewater is vastgesteld op 17 maart 2011. Er waren twee moties. Een van de bovengenoemde moties vraagt om een evaluatie na 12 maanden. Vanwege de beperkte hoeveelheid archeologische onderzoeken die in die periode uitgevoerd zijn, is besloten deze termijn alsnog te verlengen naar 2 jaar. Deze evaluatie bestrijkt dan ook de periode april 2011 tot en met maart 2013.

Voor de evaluatie van het beleid van de vier gemeentes is een Plan van Aanpak opgesteld. Ten opzichte van de daarin vastgelegde aanpak is afgezien van evaluatie van archeologie binnen projecten waar de gemeente initiatiefnemer is. Dit is te weinig voorgekomen om hier conclusies over te kunnen trekken.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 bevat een uiteenzetting over het gemeentelijk archeologiebeleid en de keuzes die daarin gemaakt zijn. Hoofdstuk 2 bespreekt de voortgang van de implementatie van het beleid in bestemmingsplannen. Hoofdstuk 3 geeft meer informatie over de uitvoering van de gemeentelijke taak in de geëvalueerde periode en over aantallen vergunningen met archeologisch onderzoek. In hoofdstuk 4 worden de kosten en opbrengst van het archeologiebeleid besproken. In hoofdstuk 5 wordt de vraag naar verruiming van het beleid besproken, naar aanleiding van de bovengenoemde moties. Hoofdstuk 6 bespreekt enkele onduidelijkheden die in de afgelopen jaren ondervonden zijn. Hoofdstuk 7 en 8 bespreken de in het beleidsplan gemaakte keuzes, waaronder specifiek de regelmatige actualisatie van de archeologische beleidskaart. Tot slot worden aanbevelingen gegeven voor de toekomst.

Archeologische wetgeving

De zorg voor het archeologisch erfgoed is in Nederland geregeld in de Monumentenwet. Deze wet uit 1988 is in 2007 gewijzigd ter bescherming van archeologische resten in de bodem. Gemeentes zijn sindsdien verplicht om deze bescherming te waarborgen in bestemmingsplannen. Dit geldt niet alleen voor gebieden waarvan bekend is dat er archeologische resten aanwezig zijn, maar ook voor gebieden waar resten verwacht worden. Wel wordt aangegeven dat een uitzondering gemaakt kan worden voor kleine ingrepen. Deze zijn vrijgesteld van archeologische eisen. De Monumentenwet geeft als richtlijn dat plannen met een oppervlak 100 m² kunnen worden vrijgesteld. Daar waar archeologische resten aanwezig zijn, is het uitgangspunt van de wetgeving dat deze behouden dienen te worden in de bodem, bijvoorbeeld door middel van planaanpassing. Slechts als dit niet mogelijk is, dient de archeologische informatie en de vondsten te worden veiliggesteld door middel van archeologisch onderzoek. Dit archeologisch onderzoek dient te worden uitgevoerd door een instantie met een opgravingsvergunning. De kosten van het archeologisch onderzoek komen voor rekening van de verstoorder van de bodem. De Monumentenwet geeft eveneens aan dat de vinder van archeologische voorwerpen of resten, die niet aangetroffen worden bij archeologisch onderzoek (toevalsvondsten), verplicht is deze te melden bij de minister. In de praktijk worden toevalsvondsten meestal bij de gemeente gemeld.

HOOFDSTUK 1 HET ARCHEOLOGISCH BELEID VAN DE GEMEENTE OUDEWATER

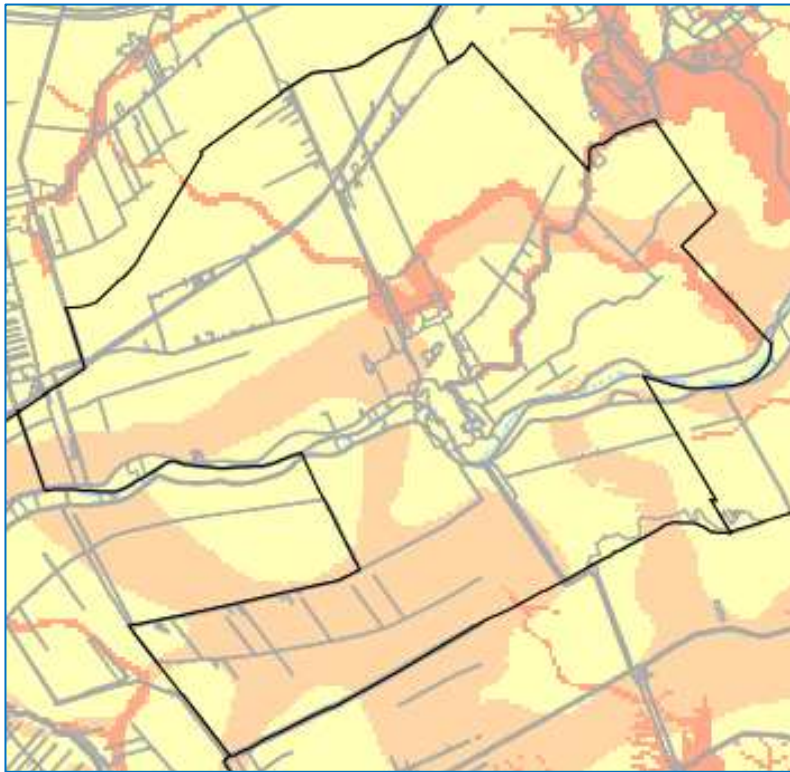
Vanaf de herziening van de Monumentenwet in 2007 zijn gemeenten verplicht rekening te houden met archeologische waarden in de bestemmingsplannen. Als instrument om een goed onderbouwde belangenafweging te kunnen maken heeft de gemeente Oudewater archeologisch beleid laten ontwikkelen.

Het archeologisch beleid van de gemeente Oudewater bestaat uit een beleidsplan en een beleidskaart.¹ In het beleidsplan zijn enkele gemeentelijke keuzes vastgelegd met betrekking tot de omgang met het archeologisch erfgoed. Er is gekozen voor een scenario, waarin het beleid beperkt wordt tot een archeologisch beleidsplan en een beleidskaart (scenario A), in tegenstelling tot het uitgebreidere scenario B met onder meer een integrale aanpak voor cultuurhistorie (inclusief monumenten).

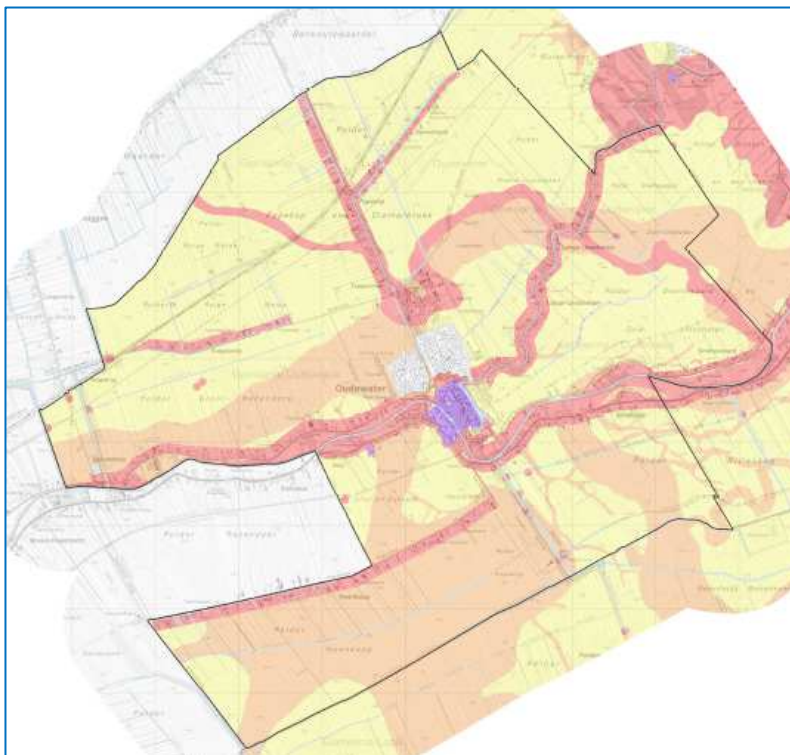
Een belangrijk onderdeel van het beleid is de archeologische beleidskaart. De beleidskaart is het resultaat van een uitgebreid onderzoek, waarbij landschappelijke gegevens, gegevens over verstoringen, historische kaarten, gegevens uit uitgevoerd archeologisch onderzoek en van toevalsvondsten en lokale kennis van amateurarcheologen en –historici betrokken is. Deze informatie is vertaald naar een maatregelenkaart, waarop verschillende archeologische waarden- en verwachtingszones zijn aangegeven. Er is onderscheid gemaakt tussen archeologisch waardevolle terreinen en verwachtingszones. De Monumentenwet vraagt dat gemeentes niet alleen rekening houden met archeologie in zones waar bekend is dat resten in de bodem aanwezig zijn, maar ook met gebieden waar deze verwacht kunnen worden. Hiertoe heeft de gemeente Oudewater de landelijke verwachtingskaart IKAW (Indicatieve Kaart Archeologische Waarden) verder gespecificeerd. Deze kaart gaf een verwachting voor de periode voor de middeleeuwen. Deze is aangevuld met gegevens over onder andere historische boerderijlinten. Er is een onderscheid tussen gebieden met een hoge, een middelhoge en een lage verwachting. Op de gemeentelijke beleidskaart zijn daarnaast ook gebieden opgenomen waarin grootschalige ingrepen hebben plaatsgevonden. Deze vallen in de categorie “geen verwachting”.

Aan deze gebieden zijn vrijstellingen voor de oppervlakte en diepte van de voorgenomen ingreep gekoppeld die in de bestemmingsplannen kunnen worden opgenomen. Indien een plangebied groter is dan de gestelde oppervlakte-ondergrens en de ingreep dieper gaat dan de diepte-ondergrens dient archeologisch onderzoek conform de Archeologische MonumentenZorg-Cyclus (AMZ-cyclus) te worden uitgevoerd (bijlage 1). Het gaat dus om overschrijding van beide ondergrenzen. In een zone met een archeologische verwachtingswaarde richt dit onderzoek zich in eerste instantie op de vraag of een archeologische vindplaats aanwezig is. Indien aanwezig, kan gekozen worden voor een zodanige aanpassing van het plan dat verstoring van de resten beperkt wordt, of voor vervolgonderzoek.

¹ Alkemade, M., et al, 2010: *Archeologiebeleid gemeente Oudewater. Ontwikkeld in samenwerking met de gemeenten Lopik, Montfoort en Woerden*, Vestigia Rapport V674, Amersfoort.

Oudewater op de IKAW. Bron: Archis, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

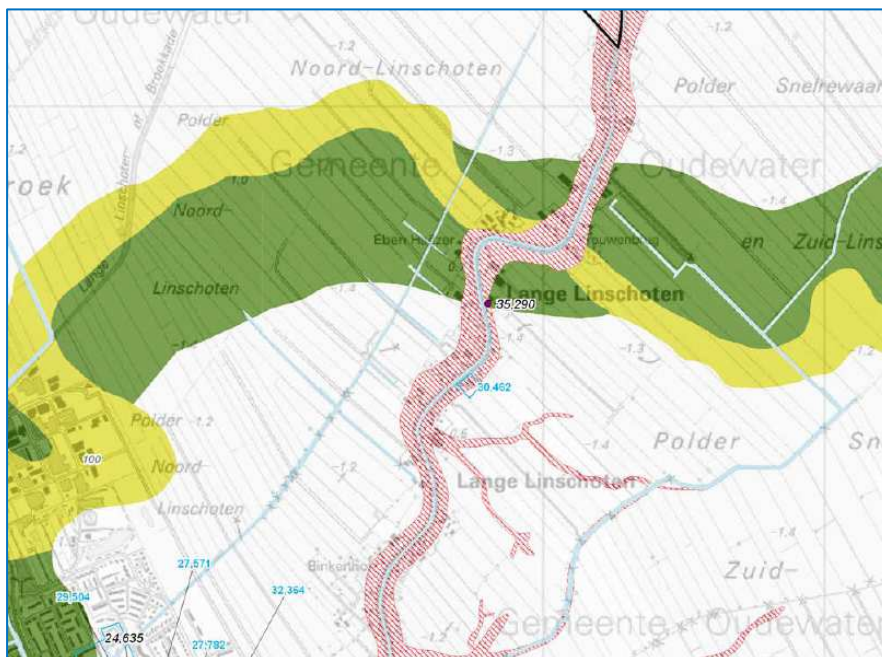

Oudewater op de gemeentelijke beleidskaart

Archeologische verwachtingen

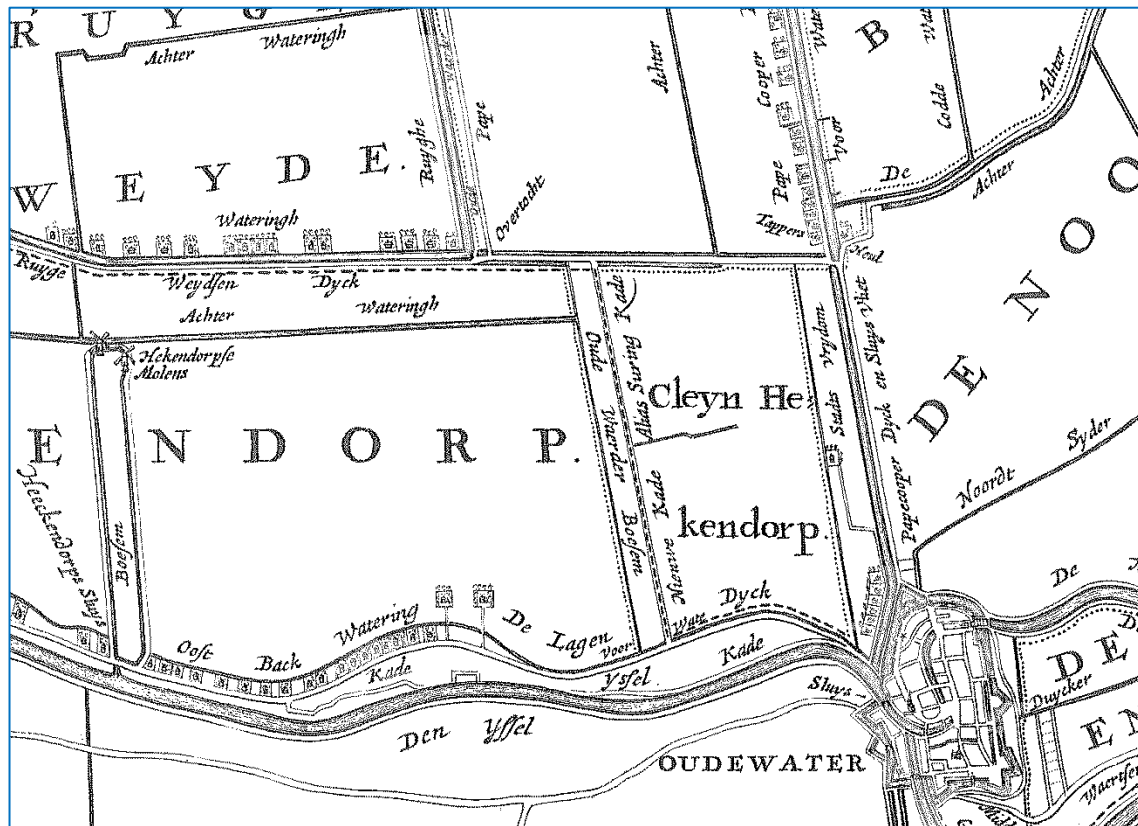
De Monumentenwet vraagt dat gemeentes rekening houden met zowel de bekende, als te verwachten archeologische waarden. Een belangrijk doel van de archeologische beleidskaart was om een zo goed mogelijke inschatting te maken waar archeologische resten te verwachten zijn. Hiervoor is door een archeologisch bureau onderzoek verricht, waarbij gekeken is naar zeer uiteenlopende bronnen.

Op basis van geologische studies, hoogtekarten en boringen is tot in detail in kaart gebracht waar de rivieren in het verleden kleipakketten hebben achtergelaten. Van elk van deze zones weten we globaal in welke periode er rivieren actief waren en hoe diep de afzettingen nu liggen. De kleiige oevers waren met name voorafgaand aan de middeleeuwse ontginningen de plekken die hoog en droog genoeg waren voor bewoning. Op de verwachtingenkaart zien we deze oeverwallen aangegeven, de oudere met een middelhoge verwachting, de jongere met een hoge verwachting. Een deel van de oudere oeverwallen ligt zeer diep, onder het veen. Resten van bewoning uit de tijd dat deze oevers uitstaken boven het omliggende land, zullen eveneens diep liggen. Vandaar dat de diepte-ondergrens ruimer is op een middelhoge verwachtingswaarde dan op een hoge. De oppervlakte-ondergrens is ruimer omdat Oudewater in de vroege periodes minder dicht bevolkt was. De trefkans op archeologische resten is dan ook minder hoog.

Oeverwallen van rivieren ten noordoosten van Oudewater. Zichtbaar zijn de Oudewater stroomgordel (in donkergroen, actief in het 5^e millennium voor Chr.), de Lopik stroomgordel (in lichtgroen, actief in het 4^e en 3^e millennium voor Chr.) en de stroomgordel van de Lange Linschoten (rood gestreept, actief ca. 400 voor tot 200 na Chr.). Vanuit de Lange Linschoten zijn veel oeverdoorbraken zichtbaar. Ook deze lieten afzettingen in de bodem achter.

Bij het onderzoek is ook gekeken naar oude kaarten. Voor Oudewater zijn kaarten beschikbaar vanaf de 17^e eeuw. De bebouwing die hierop aangegeven staat, geeft een goede indicatie voor de locaties die sinds de middeleeuwen bewoond zijn. Archeologen zien vaak dat locaties eeuwenlang, tot nu, bewoond zijn geweest. Om deze reden zullen op de huidige bouwvlakken vaker archeologische vindplaatsen aanwezig zijn (geweest) dan daarbuiten. De kaarten waren in die tijd echter nog niet zo nauwkeurig, dat we tot op perceelsniveau kunnen aangeven waar huizen gestaan hebben. Om die reden hebben de linten met boerderijen als geheel een hoge verwachting gekregen en moet bij vooronderzoek eerst gekeken worden of er inderdaad resten van bewoning aanwezig zijn. Ook de locatie van specifieke elementen als molens hebben een hoge verwachting gekregen. Er is gekeken welke gebieden waarschijnlijk al grootschalig verstoord zijn. Zo vallen nieuwbouwwijken doorgaans in de categorie "geen verwachting". Daarnaast is gebruik gemaakt van kennis van historisch geïnteresseerde inwoners van Oudewater, onder meer voor het in kaart brengen van toevalsvondsten. En natuurlijk zijn de uitkomsten van eerdere archeologische onderzoeken meegenomen.

Boerderijlinten ten noordwesten en ten westen van Oudewater op de kaart van de gebroeders Vingboons (omstreeks 1670 na Chr.).

Met elk onderzoek dat verricht is, kunnen we de verwachting bijstellen. Een regelmatige actualisatie van de beleidskaart is om deze reden zinnig. Vaak zal geen vindplaats aanwezig zijn en zal het gebied bij de actualisatie van de beleidskaart in de categorie “geen verwachting” worden bijgeschreven. Nieuw ontdekte vindplaatsen worden opgenomen als archeologisch waardevol terrein. De verwachting is dan ook dat op de lange termijn de zones met een archeologische verwachting steeds kleiner zullen worden naarmate meer bekend raakt.

HOOFDSTUK 2 VOORTGANG IMPLEMENTATIE IN BESTEMMINGSPLANNEN

Archeologische waarden worden beschermd door middel van een dubbelbestemming archeologie in het bestemmingsplan. Bij grote ontwikkelingen en planologische afwijkingen geldt de beleidskaart als uitgangspunt voor nieuwe bestemmingsplannen. Kleinere ingrepen passen in veel gevallen binnen geldende bestemmingsplannen. Het is zaak dat in deze bestemmingsplannen de gegevens van de beleidskaart correct zijn opgenomen.

Het grondgebied van de gemeente Oudewater valt voornamelijk binnen zeven bestemmingsplannen. In elk van deze bestemmingsplannen is een dubbelbestemming archeologie opgenomen, hoewel de precieze regels verschillen. Afgezien van Landelijk gebied Oudewater en Willeskop, ging de vaststelling van de bestemmingplannen vooraf aan de opstelling van de gemeentelijke beleidskaart. Om deze reden zijn er afwijkingen ten opzichte van de beleidskaart zichtbaar in de locatie van archeologische gebieden en de ondergrenzen. Juridisch gezien is het bestemmingsplan leidend. In de praktijk is hier in de afgelopen periode flexibel mee omgegaan.

In de erfgoedverordening zijn regels gesteld ter bescherming van archeologische waarden in de periode voorafgaand aan de vaststelling van bestemmingsplan Landelijk gebied Oudewater en Willeskop. Deze regels zijn met de vaststelling van het bestemmingsplan overbodig geworden.

Hieronder staan de bestemmingsplannen genoemd. Aangegeven is in hoeverre de ondergrenzen en gebieden afwijken ten opzichte van de beleidskaart. De ondergrenzen bestaan uit een oppervlaktemaat en een dieptegrens. Indien een plan kleiner is en/of de bodemingrepen ondieper gaan dan de gestelde grenzen, geldt geen archeologische onderzoeksplicht.

Bestemmingsplan	Jaartal van vaststelling	Ondergrenzen bestemmingsplan	Ondergrenzen beleidskaart	Afwijking archeologisch gebied ten opzichte van de beleidskaart
Binnenstad	2006	30 m ² en 30 cm diepte	50 en 200 m ² en 30 cm diepte	minimaal
Kern Oudewater	2006	30 m ² en 30 cm diepte	200 en 2500 m ² en 30 cm diepte	hoge verwachtingswaarde grenzend aan historische binnenstad ontbreekt
Bedrijvenpark Tappersheul	2009	100 en 200 m ² en 30 cm diepte	200 en 2500 m ² en 30 cm diepte	-

Landelijk gebied Hekendorp en Papekop	2006	30 m ² (alleen voor bouwen) en 30 cm diepte	200 en 2500 m ² en 30 cm diepte	historische boerderijlinten ontbreken
Hekendorp	2005	geen ondergrenzen voor bouwen; voor aanleggen 50 cm diepte	200 en 2500 m ² en 30 cm diepte	beleidskaart geeft groot deel vrij
Landelijk gebied Oudewater en Willeskop	2011	50 / 200 / 2500 m ² en 30 cm diepte	gelijk aan bestemmingsplan	-
De Noort Syde II	2013	200 m ² en 30 cm diepte	gelijk aan bestemmingsplan	-

Concluderend:

- in alle bestemmingsplannen is inmiddels een archeologische paragraaf opgenomen
- de ondergrenzen in de bestemmingsplannen zijn vaak beperkter dan die van de beleidskaart. Met andere woorden: het archeologiebeleid geeft meer vrij.
- in bestemmingsplannen Kern Oudewater en Landelijk gebied Hekendorp en Papekop ontbreken archeologische gebieden
- in bestemmingsplan Hekendorp is het archeologisch gebied groter dan op de beleidskaart
- bestemmingsplan Hekendorp hanteert geen ondergrenzen voor bouwen, en alleen een diepte-ondergrens voor aanleggen.
- bestemmingsplan Landelijk gebied Hekendorp en Papekop hanteert geen oppervlakte-ondergrens voor aanleggen

Aanbevelingen:

- De bestemmingsplannen Kern Oudewater, Landelijk gebied Hekendorp en Papekop en Hekendorp wijken sterk af van de beleidskaart. Binnen deze bestemmingsplannen worden geregeld nieuwe plannen gerealiseerd. Het heeft de voorkeur om deze bestemmingsplannen bij de eerstvolgende mogelijkheid in overeenstemming te brengen met de gemeentelijke archeologische beleidskaart.
- Het opstellen van standaardregels is wenselijk.
- De meeste bestemmingsplannen bieden de mogelijkheid om de planregels zodanig te interpreteren, dat de aanvrager geen onderzoeksverplichting heeft, daar waar de beleidskaart dit niet voorschrijft.² Voor de toekomst is het zinnig om gebruik te maken van deze mogelijkheid.

² De meeste bestemmingsplannen eisen dat de vergunningaanvrager een rapport indient, dat de archeologische waarde van het terrein voldoende weergeeft. De gemeentelijke beleidskaart kan beschouwd worden als een

HOOFDSTUK 3 **BEOORDELING REGELDRUK EN PERSONELE INZET**

De beoordeling van het aspect archeologie binnen vergunningsaanvragen vraagt een inspanning van de gemeente. Hieronder wordt de personele inzet hiervoor besproken. Om na te gaan hoe het beleid de regeldruk beïnvloedt wordt gekeken naar het aantal projecten, waarbij archeologisch onderzoek gevraagd is, en de toename sinds 2000. Voor de twee jaar na vaststelling van het beleid is tevens bekeken hoe groot het aantal projecten met archeologisch onderzoek is ten opzichte van het totale aantal vergunningen. Tot slot is gekeken naar de hiervoor benodigde ambtelijke uren en het aantal uren advies door een archeoloog.

3.1 Personele inzet

De gemeente Oudewater is verantwoordelijk voor een aantal taken rond archeologie. Vanuit de bevoegd gezag-rol voert de verantwoordelijke ambtenaar de volgende taken uit:

- toetsen van vergunningen (in archeologische gebieden en groter dan de gestelde ondergrenzen) op aspect archeologie
- toetsen van archeologische rapporten, plannen van aanpak en programma's van eisen voor archeologisch onderzoek
- onderhouden contacten met amateurarcheologen
- onderhouden van het archeologisch beleid van de gemeente Oudewater
- aanspreekpunt voor archeologie, intern (binnen de gemeente) en extern (naar onder meer bedrijven, overheden, de pers en het publiek)

Daarnaast verzorgt de beleidsmedewerker archeologie de interne archeologische advisering binnen gemeentelijke projecten (gemeente als initiatiefnemer). Ongeveer 75-80% van de inzet van de ambtenaar die verantwoordelijk is voor archeologie wordt besteed aan het vergunningentraject.

De afgelopen twee jaar zijn deze taken uitgevoerd door de beleidsmedewerker monumenten en archeologie, met inhuur van archeologische expertise vanuit de gemeente Woerden. In het kader van de samenwerking tussen de gemeente Woerden en de gemeente Oudewater is sinds 2013 besloten tot een uitruil. De beleidsmedewerker monumenten van Oudewater biedt circa zeven uur ondersteuning per week aan Woerden; de gemeente-archeoloog van Woerden neemt in circa zeven uur per week de archeologie-taken van Oudewater waar. Door de archeologietaken in een hand te houden, bespaart de gemeente Oudewater uren, is de verwachting.

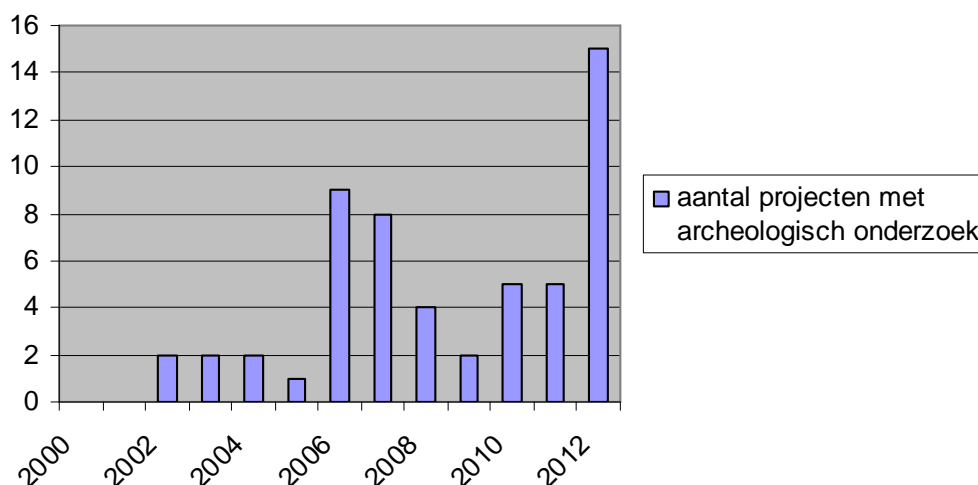
3.2 Aantal projecten met archeologisch onderzoek

Voorafgaand aan de vaststelling van het archeologiebeleid, is bij een aantal projecten al archeologisch onderzoek gevraagd, aangezien dit in afwachting van de wetgeving reeds in het bestemmingsplan vereist gesteld was. Hieronder is de toename van projecten waarvoor archeologisch

dergelijk rapport, waarmee verdere onderzoeksverplichting komt te vervallen, daar waar dit conform de gemeentelijke beleidskaart onnodig is.

onderzoek gevraagd sinds 2000 bekeken.³ In totaal bedraagt het aantal projecten waarvoor in de periode 2000 tot 2012 archeologisch onderzoek gevraagd is 55. Sinds de vaststelling van het beleid in maart 2011 is bij 20 projecten onderzoek gevraagd.

Opvallend is dat in 2006 en 2007 al een piek te zien is, met respectievelijk 9 en 8 projecten met een onderzoeksopgave. Ook in 2012 is een piek te zien, met 15 onderzoeken. Over het jaar 2011 en 2010 is het aantal projecten met onderzoek echter beperkt tot 5.

Aantal projecten met onderzoeksplicht per jaar

Als we kijken naar de twee jaar na vaststelling van het beleid is het beeld als volgt. In het eerste jaar, tussen april 2011 en maart 2012, is het aantal projecten waarvoor onderzoek gevraagd is, niet toegenomen ten opzichte van eerdere jaren. Het betrof toen 8 projecten.⁴ Wel zijn in dat jaar vanwege de economische crisis minder vergunningen aangevraagd dan in de jaren daarvoor. Relatief gezien kan dus wel sprake zijn van enige toename.

In het tweede jaar (april 2012 tot maart 2013) zien we wel een toename in aantal projecten met archeologie, tot in totaal 12 projecten. In dat jaar was ook een toename aan vergunningen te constateren ten opzichte van het jaar ervoor.

3.3 Aantal vergunningen

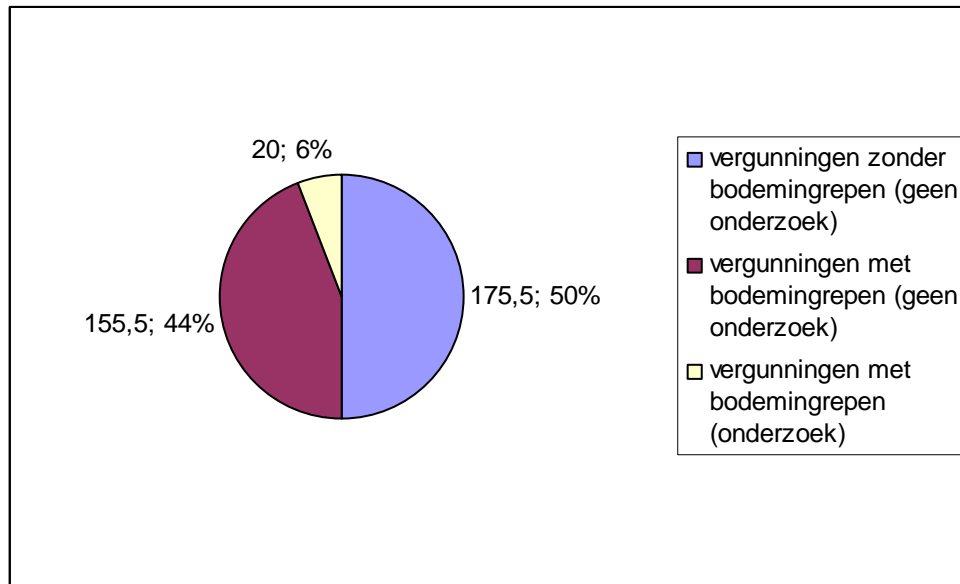
Hieronder is gekeken naar het totaal aantal projecten waarvoor vergunning is aangevraagd bij de gemeente sinds de vaststelling van het beleid op 17 maart 2011 en het aantal keren dat daarvoor archeologisch onderzoek gevraagd is.

Het aantal aangevraagde vergunningen vanaf april 2011 bedraagt 351. Bij ongeveer de helft van de vergunningen was sprake van graafwerkzaamheden of andere ingrepen in de bodem, waarbij archeologische resten verstoord kunnen worden. Bij 20 projecten is archeologisch onderzoek

³Hiervoor is gekeken naar het jaar waarin het eerste archeologisch onderzoek daadwerkelijk is uitgevoerd.

⁴Dit wijkt af van bovenstaande tabel, aangezien daar gekeken is naar de periode januari-december van 2011 en 2012.

gevraagd.⁵ Dit is bijna 6% van het totale aantal vergunningen, en ca. 11% van het aantal vergunningen met bodemingrepen. Opvallend is dat het aantal vergunningen over het tweede jaar hoger is dan het jaar ervoor. Procentueel verschilt het aantal keer dat archeologisch onderzoek gevraagd is echter weinig.⁶

Aantal vergunningen over de geëvalueerde periode⁷

3.4 Benodigde uren voor archeologie

De benodigde ambtelijke uren voor archeologie betreffen gedurende deze hele periode – en ook de jaren direct voor de vaststelling van het gemeentelijk archeologiebeleid - gemiddeld 7 uur per week, totaal ongeveer 350 uur per jaar. De toetsing van vergunningen, archeologische rapportages en overleg hierover (met aanvragers of intern) omvatte het merendeel van deze uren.

Met betrekking tot de toetsing van archeologische rapporten werd advies bij een extern archeoloog ingewonnen. Over het eerste jaar van de evaluatie (april 2011 tot maart 2012) is voor 32 uur archeologisch advies ingehuurd. Over het tweede jaar van de evaluatie (april 2012 tot maart 2013) is voor 123,25 uur aan archeologisch advies ingehuurd.⁸

Inmiddels is gekozen voor een andere opzet, waarin een archeoloog is aangetrokken voor het gehele taakveld. Hierdoor is een urenbesparing mogelijk, aangezien externe advisering hiermee komt te vervallen. In totaal wordt uitgegaan van 350 uur per jaar. Met betrekking tot het melden van vondsten is afgesproken met het provinciebrede Meldpunt Archeologie van het Landschap Erfgoed Utrecht dat

⁵ In een aantal gevallen zal het plan zijn aangepast zonder overleg met de gemeente Oudewater, op zo'n manier dat geen onderzoek nodig is. Om hoeveel plannen het gaat is niet na te gaan.

⁶ Over het eerste jaar is dit 5%, over het tweede 6% van het totale aantal vergunningsaanvragen. Dit betreft ca. 10% en 13% van de projecten met bodemingrepen.

⁷ Het aantal vergunningen zonder bodemingrepen is geschat op basis van het type aangevraagde vergunning (bijvoorbeeld aanleg dakkapel, rooien boom, bouw woning, etc.).

⁸ De kosten betroffen respectievelijk € 2499 en € 11085,58.

dit door hen kan worden opgepakt. Hiervoor wordt de inzet van de beleidsmedewerker archeologie van de gemeente Oudewater beperkt.

3.5 Conclusie

Over het aantal projecten waar archeologisch onderzoek gevraagd is, kan het volgende geconcludeerd worden:

- Al in de jaren voor de vaststelling van het archeologisch beleid is bij projecten archeologisch onderzoek gevraagd.
- Over het eerste jaar na vaststelling is geen toename in projecten met archeologisch onderzoek te constateren, over het tweede jaar wel. Het gaat hierbij echter om kleine aantallen.
- Het aantal vergunningen waarbij onderzoek gevraagd wordt is beperkt. In circa 11% van de vergunningen met bodemingrepen is archeologisch onderzoek gevraagd. Dit is bijna 6% van het totale aantal vergunningen.

Met betrekking tot de personele inzet geldt:

- De ambtelijke uren voor archeologie betroffen zowel in de jaren voor de vaststelling van het gemeentelijk beleid als daarna circa 350 per jaar. Deze kosten worden gedekt door de algemene leges.
- Daarnaast zijn uren ingehuurd voor advies van een archeoloog, in het eerste jaar 32, in het tweede jaar 123.
- Het merendeel van de gemaakte uren werd besteed aan activiteiten gerelateerd aan de vergunningverlening.
- Inmiddels is gekozen voor een andere opzet, waarin een archeoloog is aangetrokken voor het gehele taakveld. In totaal wordt uitgegaan van 350 uur per jaar. Deze constructie wordt nog geëvalueerd nadat hier meer ervaring mee is opgedaan.

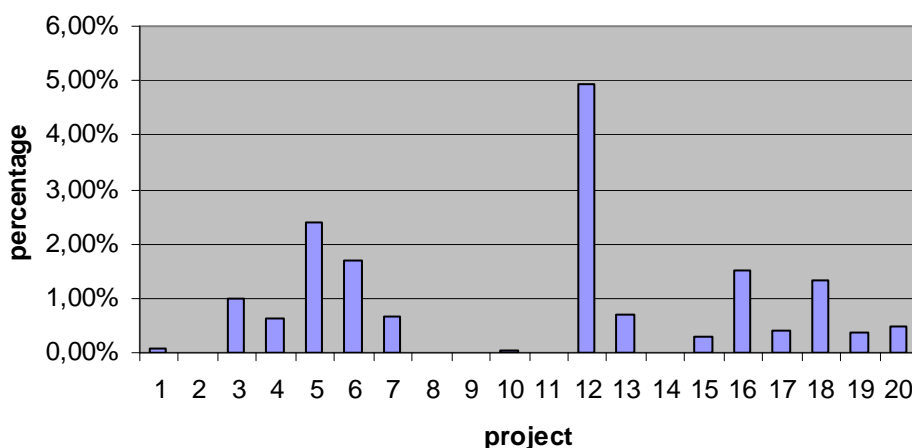
HOOFDSTUK 4 KOSTEN EN KENNISWINST

De Monumentenwet legt de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van archeologisch onderzoek bij de initiatiefnemer van een ontwikkeling. Hij dient vooronderzoek uit te laten voeren om vast te stellen of een archeologische vindplaats in het plangebied aanwezig is. Indien deze aanwezig is en het plan niet kan worden aangepast, dient hij de vindplaats te laten onderzoeken. De achtergrond hiervan is dat de initiatiefnemer de verstoorder van het erfgoed is, die daarmee informatie verstoort die van maatschappelijk belang is. Hiervoor maakt hij kosten. Hieronder wordt gezien of de kosten van dit onderzoek opwegen tegen de opbrengsten daarvan (namelijk behoud van historische informatie in de bodem / kenniswinst).

4.1 Kosten

Om een beeld te krijgen van uitgaven ten behoeve van de archeologische onderzoeksplicht, kunnen de kosten vergeleken worden met de totale kosten van het project. Hieronder is gekeken naar de archeologische onderzoekskosten als percentage van de projectkosten (bijlage 2).⁹ De gemeente Oudewater heft geen archeologie-leges. De kosten voor de toetsing van onderzoeksrapporten worden uit de algemene leges betaald.¹⁰

In totaal is bij 20 projecten archeologisch onderzoek verricht. Bij 13 projecten is alleen vooronderzoek uitgevoerd (bureau- en/of booronderzoek). In die gevallen bedragen de kosten ca. 1% van de projectkosten, variërend van 0,05 tot 2,4%. Bij project 12 waren de kosten relatief hoger; dit betreft kleinschalige woningbouw in de historische binnenstad van Oudewater. Op deze locatie was vervolgonderzoek nodig, waardoor de kosten opliepen.

Onderzoekskosten als percentage van de totale projectkosten

⁹ De onderzoekskosten zijn hierbij geschat op basis van opgedane ervaring met archeologisch onderzoek, de projectkosten zoals opgegeven aan de gemeente in het kader van leges.

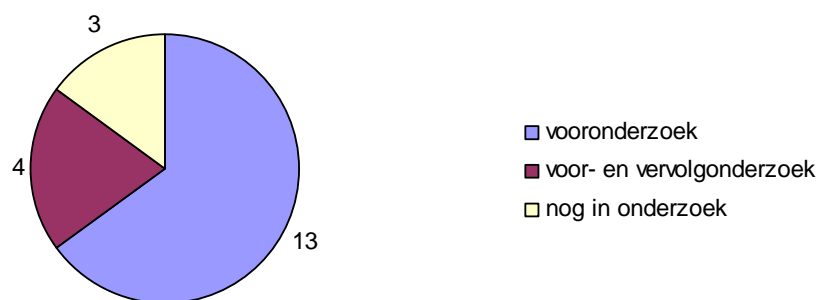
¹⁰ Hiervoor zijn per 1 juli 2010 de leges verhoogd met 0,1% van de bouwkosten.

Binnen de projecten 2, 8, 9, 11 en 14 is het onderzoek nog niet afgerond. De onderzoekskosten zijn in dit stadium nog niet in te schatten en de projectkosten zijn nog niet bekend. Bij drie van deze projecten is vervolgonderzoek nodig, dus zullen de kosten naar verwachting ruim boven de 1% uitkomen. Project 8 is om niet-archeologische redenen komen te vervallen.

Concluderend kan gesteld worden dat de kosten van vooronderzoek rond de 1% uitkomen. In geval van vervolgonderzoek kunnen de kosten echter in verhouding hoger zijn indien het een klein project betreft waar vervolgonderzoek nodig is, zoals project 12 aan toont. Dit geldt voor nog 3 projecten sinds de vaststelling van het beleid. Hiervan zijn de kosten op dit moment nog niet in te schatten.

4.2 Kenniswinst

Sinds de vaststelling van het archeologiebeleid is voor 20 projecten archeologisch onderzoek gevraagd.

Aantal projecten waarbij vooronderzoek voldeed en aantal waarbij vervolgonderzoek is uitgevoerd sinds de vaststelling van het gemeentelijk archeologie-beleid

Bij de meerderheid (13 projecten) kon het plangebied na vooronderzoek (bureau- en of booronderzoek) worden vrijgegeven. Bij één daarvan is door de gemeente het besluit genomen geen verder archeologisch onderzoek uit te voeren, omdat het onderzoek door allerlei beperkingen zodanig bemoeilijkt werd, dat de kosten hiervan niet opwogen tegen de kans om een vindplaats aan te treffen (project 1). In 3 gevallen is in dit stadium nog onduidelijk of vervolgonderzoek nodig zal zijn. In 4 gevallen was vervolgonderzoek vanwege de aanwezigheid van een archeologische vindplaats nodig. In minimaal 20% van de gevallen is dus sprake van een vindplaats.¹¹ Dit betrof de volgende projecten:

1. Aan de Wijngaardstraat 55 is dit onderzoek al uitgevoerd. Hier konden twee muren van een huis gereconstrueerd worden. De richting van de muren week af van wat bekend is van de oudste stadskaarten uit het midden van de 16^e eeuw. Het huis lag iets gedraaid ten opzichte van de huidige Wijngaardstraat. Ook viel op dat het huis niet direct aan de rooilijn stond, maar enkele meters er

¹¹ Deze 20% is gebaseerd op een klein aantal projecten met onderzoek, maar wordt bevestigd door de aantallen voor vaststelling van het beleid. In totaal was bij 55 van de projecten waar ooit archeologisch onderzoek gedaan is, bij 14 sprake van een vindplaats.

vanaf. Sinds het midden van de 16^e eeuw is de oriëntatie van de bebouwing en de plaatsing van de gevels langs de straat gelijk gebleven. Mogelijk was dit deel van de stad anders ingedeeld dan we kunnen herleiden van historische kaarten. Toekomstig onderzoek in de omgeving kan hier meer duidelijkheid in verschaffen.

2. Vooronderzoek heeft een bijzondere vindplaats aan de Zuid-Linschoterzandweg aangetoond. Op de kleiige oevers van een rivier die hier rond 3300 tot 2500 voor Chr. stroomde, is bij booronderzoek een grote hoeveelheid houtskool aangetroffen. Omdat het om een sterke concentratie gaat, op een plek die in de prehistorie goed bewoonbaar was te midden van het drassige veengebied, zal het waarschijnlijk om resten van menselijke activiteit gaan. Te denken valt aan een of meerdere boerderijen uit de Nieuwe Steentijd of Bronstijd. Omdat het project niet doorgezet is (om niet-archeologische redenen), hoefde deze vindplaats niet verder onderzocht worden. Het is de allereerste aanwijzing dat er in de prehistorie en dus veel eerder dan 750 jaar geleden mensen in Oudewater geleefd hebben, een belangrijke conclusie. Deze resten zijn nog in de bodem behouden.

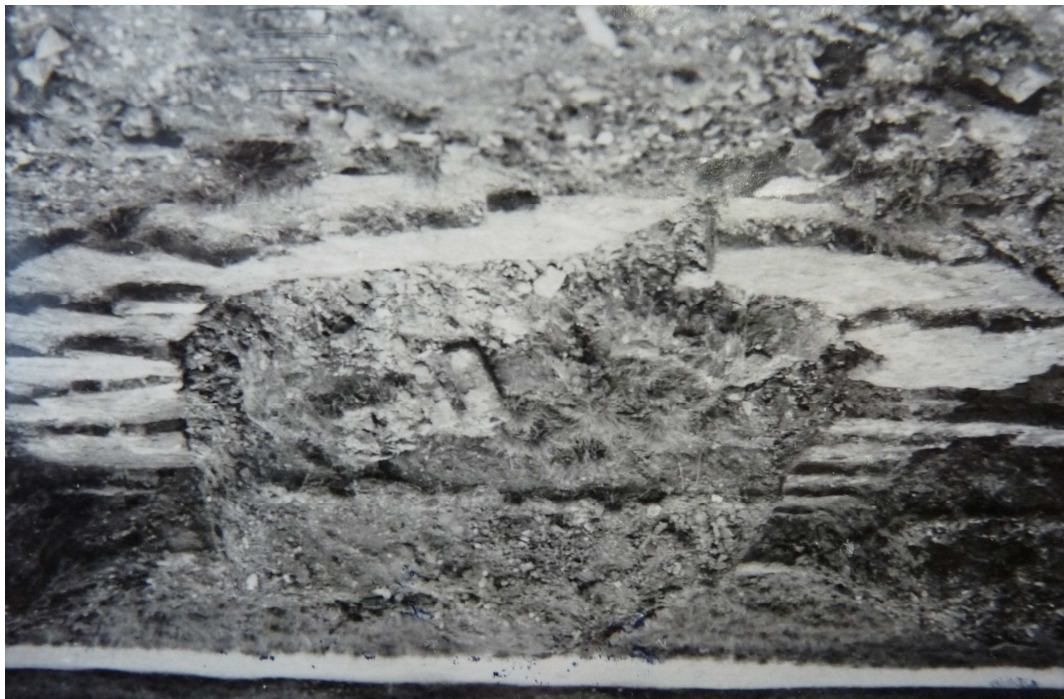
3. Ter plaatse van de Mariaschool aan de Nieuwstraat zijn bij booronderzoek archeologische lagen aangetoond en waarschijnlijk ook resten van de middeleeuwse stadsgracht. Deze moeten nog verder onderzocht worden. In de 15^e-16e eeuw was hier het Ursulaklooster gelegen. In de 17e-20e eeuw stonden er woonhuizen en vanaf de 19^e eeuw schoolgebouwen. Onderzoek van de resten kan ons meer vertellen over het leven en onderwijs in Oudewater, en specifiek het leven in het klooster. De eerste resultaten tonen muurwerk met een gewelf uit de 16^e-17^e eeuw.

Wethouder Van Wijngaarden bij de opgraving van historisch muurwerk aan de Nieuwstraat (foto: gemeente Oudewater).

4. Ter plaatse van de huidige inlaatsluis bij de Enkele Wiericke in Hekendorp lag al in de 17^e eeuw een sluis. Resten daarvan kunnen nog aanwezig zijn. Werkzaamheden aan deze sluis zullen om deze reden archeologisch begeleid worden. Hierbij kunnen tevens resten van aangrenzende bebouwing uit de 17^e eeuw of eerder worden aangetroffen en resten van de vroegere stoomtrambaan tussen Oudewater en Gouda.

De genoemde onderzoeken dragen bij aan onze kennis van de geschiedenis van Oudewater. In sommige gevallen bieden zij de enige bron van kennis over het verleden. Door recent archeologisch onderzoek hebben we een aanwijzing voor menselijke bewoning in de prehistorie woonden en weten we meer over de indeling van de stad Oudewater in de vroegste fase. Archeologisch onderzoek voorafgaand aan de geëvalueerde fase heeft aangetoond hoe de verdedigingswerken waren opgebouwd, dat de 17^e- en 18^e-eeuwse stadsgrachten van Oudewater wel 35 m breed waren en de stadswallen uit die tijd 4 m breed, maar de middeleeuwse stadsmuren maar 70-85 cm. Op verschillende plekken in de stad zijn resten onderzocht van historische bewoning, van een beerput die verbonden was met de Hollandse IJssel, van de Cosijnbrug uit de 17^e en 18^e eeuw en van soldatenbarakken uit de 18^e en 19^e eeuw.

Resten van de middeleeuwse Biezentoren, opgegraven in 1950. Bron: Collectie Van der Lee, Regionaal Historisch Centrum Rijnstreek en Lopikerwaard.

4.3 Ervaringen met het archeologie-beleid

Om een goed beeld te krijgen van de werking van het beleid in de praktijk is navraag gedaan bij twee partijen. Dhr. De Vor vertegenwoordigt de agrariërs als voorzitter van de afdeling Zuidwest-Utrecht

van LTO-Noord. Mevr. N. Stoppelenburg vertegenwoordigt als lokaal historica het belang van historisch geïnteresseerde inwoners van Oudewater. Op de vraag om praktische punten (is het beleid duidelijk en werkbaar?), is ook met name verzocht om ervaringen of het beleid te streng of te vrij is en of de kosten voor onderzoek als redelijk ervaren worden. Tot slot zijn de projecten geïnventariseerd waarbij de beleidsmedewerker archeologie knelpunten heeft ervaren.

Dhr. De Vor gaf aan dat LTO-Noord het beleid redelijk streng vindt. De zones met een archeologische verwachting zijn redelijk groot. Hun inschatting is dat veel bouwblokken toch al verstoord zijn. Om die reden zien zij graag dat bouwvlakken vrijgegeven worden van archeologisch onderzoek.

Daarnaast is het idee dat niets aangetroffen kan worden, omdat er geen bebouwing heeft gestaan. Dit idee leeft met name langs de boerderijlinten in het veen, en minder langs de rivieren. Archeologisch onderzoek ter vaststelling van aan- of afwezigheid van een vindplaats wordt om die reden als nutteloos ervaren en de gemaakte kosten als zinloos. In die zin zou het beter zijn als de gemeente ook een deel van de onderzoekskosten betaalt, bijvoorbeeld de helft.

Agrariers krijgen met name te maken met archeologisch onderzoek bij de bouw of uitbreiding van stallen. Ploegen mag tot 30 of 100 cm of is geheel vrijgesteld (afhankelijk van de locatie), en hiermee kunnen agrariers in dit gebied goed uit de voeten. Bij de bouw van stallen is planaanpassing (met als doel het sparen van archeologische resten) lastig vanwege de benodigde mestkelders. Om die reden is hiervoor bijna steeds archeologisch onderzoek nodig, mits de ondergrenzen overschreden worden. Bovengrondse opslag van mest is namelijk niet ideaal en vergt onderhoud, dus hier wordt niet vaak voor gekozen.

Archeologie en agrariers zullen elkaar meestal tegenkomen in de zones met een hoge archeologische verwachtingswaarde, en dan eigenlijk met name bij de boerderijlinten. In de lage verwachtingswaarde zijn de ondergrenzen te ruim, in de middelhoge liggen zeer weinig bouwvlakken en het oppervlak van archeologisch waardevolle terreinen is maar beperkt.

Naast de kosten speelt eventuele vertraging ook een rol. Het is onvoldoende in beeld bij gemeentes dat voorafgaand aan de vergunningsaanvraag al een traject met diverse onderzoeken loopt. Een aandachtspunt voor de gemeente is om al bij vooroverleg aan te geven of archeologisch onderzoek nodig is, zodat dit al in een vroeg stadium bekend is. Een verdere tip is om het advies te geven aan agrariers om bij booronderzoek ruimer te boren dan de voorgenomen ontwikkeling alleen. Mocht in de toekomst verdere uitbreiding nodig zijn, dan is dat deel al onderzocht. Dhr. De Vor adviseert dit te vermelden op de gemeentelijke website.

Mevr. N. Stoppelenburg, historica en wonend te Oudewater, gaf aan dat het beleid onbekend is bij de burger, en om die reden soms onduidelijk. Zij geeft aan dat over het beleid en de resultaten van onderzoek nog veel meer gecommuniceerd kan worden, bijvoorbeeld door middel van artikelen en een tentoonstelling in het Stadskantoor. Daarnaast geeft ze aan dat de kwaliteit van veel

archeologische onderzoeksrapporten te wensen overlaat, met name voor wat betreft de historische informatie.

Bij navraag onder ambtenaren is aangegeven dat het beleid duidelijk en werkbaar is. De ervaring is dat archeologie soms gezien wordt als weer een extra onderzoek en met name in het buitengebied wordt gedacht dat dit weinig op zal leveren. Over de ondergrenzen verschillen de meningen. Twee ambtenaren geven aan deze redelijk te vinden. Eén ambtenaar geeft aan dat de manier waarop het beleid opgesteld is (hoe lager de verwachting, hoe ruimer de ondergrenzen) goed is, maar dat de ondergrenzen in sommige gebieden ruimer kunnen. Eén ambtenaar geeft aan dat nog steeds pas in een laat stadium aan archeologie gedacht wordt, waardoor het proces in sommige gevallen vertraagt. Er is nog winst te behalen in vooroverleg met vergunningsaanvragers.

In 4 van de 20 projecten met archeologisch onderzoek zijn knelpunten geconstateerd, in de vorm van een negatieve reactie van de aanvrager of een stagnatie van het project. Een inventarisatie van projecten met knelpunten in de afgelopen twee jaar:

- Project 3, bouw varkensstal (vrijgegeven op beleidskaart): Negatieve reactie van de aanvrager bij melding van de onderzoeksplicht. De aanvrager laat een archeologische bureauonderzoek uitvoeren. De conclusie hiervan is dat vervolgonderzoek nodig is. Op grond van het nieuwe archeologiebeleid is voor dit plan echter geen verder onderzoek meer verplicht. De gemeente geeft het plangebied alsnog vrij.
- Project 5, agrarische bedrijfsgebouwen (gebied categorie 2, hoge archeologische verwachtingswaarde): De aanvrager geeft aan dat het gebied verstoord is. De aangedragen stukken zijn door de gemeente beoordeeld, maar niet geaccepteerd als bewijs hiervoor. Na uitvoering bureau- en booronderzoek zijn raadvragen gesteld over de gang van zaken. Op basis van het booronderzoek kan het plangebied worden vrijgegeven. Het terrein was slechts beperkt verstoord, maar er waren geen archeologische resten aanwezig.
- Project 6, uitbreiding stal (gebied categorie 2, hoge archeologische verwachtingswaarde): aanvrager reageert telefonisch zeer negatief omtrent archeologisch booronderzoek na vraag van de gemeente om een boring extra uit te voeren. Het booronderzoek wijst uit dat in een gedempte sloot recent afval is gedumpt. Het plangebied wordt op basis van het booronderzoek vrijgegeven voor wat betreft archeologie. De aanvrager trekt de vergunning in om elders te gaan bouwen.
- Project 11, sloop en nieuwbouw school (gebied categorie 1, archeologisch waardevol terrein): De aanvrager heeft niet gerekend op kosten voor archeologisch onderzoek. De gemeente draagt bij aan dit project.

4.4 Conclusie

- In 6% van alle vergunningsaanvragen (11% van vergunningsaanvragen met bodemverstoringen) wordt archeologisch onderzoek gevraagd.
- Daarvan is in 20% sprake van een archeologische vindplaats.

- De uitgevoerde onderzoeken hebben geleid tot nieuwe kennis over het verleden van Oudewater, waar geen andere bronnen voor beschikbaar zijn en die zonder archeologisch onderzoek definitief verloren was gegaan. We hebben goede aanwijzingen voor prehistorische bewoning in het buitengebied en nieuwe informatie over de indeling van de middeleeuwse stad.
- De kosten voor de 80% van de projecten waar niets is aangetroffen, zijn circa 1% van de projectkosten. De hoogte van deze kosten is vergelijkbaar met andere onderzoeken die in het kader van de vergunningverlening verplicht worden.
- Een uitzondering hierop betreft kleine projecten, waar vervolgonderzoek nodig is, door middel van proefsleuven, een archeologische begeleiding of opgraving. Deze kosten zullen in veel gevallen aanzienlijk hoger zijn dan 1%.
- Dit probleem kan deels worden ondervangen door een budget voor excessieve kosten in te stellen.
- Daarnaast kan de gemeente Oudewater actief met aanvragers meedenken en adviseren hoe de kosten tot een minimum beperkt kunnen worden. Deelname van amateurarcheologen aan archeologisch onderzoek is bijvoorbeeld een mogelijkheid.
- Door in een vroeg stadium bij vooroverleg archeologie ter sprake te brengen, kan vertraging beperkt of geheel voorkomen worden.

HOOFDSTUK 5 HET VRIJSTELLINGENBELEID

Naar aanleiding van het vrijstellingenbeleid zijn door raadsleden enkele specifieke vragen gesteld:

5.1 Is de diepte-ondergrens van categorie 2 (hoge archeologische verwachtingswaarde) te vergroten van 30 cm onder maaiveld naar 50 cm onder maaiveld (vergelijkbaar met het beleid in de gemeente Montfoort)?

Het uitgangspunt voor de diepte-ondergrens is de verwachte diepte van archeologische resten. De bovenste grondlagen bestaan normaliter uit bouwvoor, grond die opgehoogd of al verstoord is. Deze lagen zijn archeologisch niet interessant. De dikte van de bouwvoor varieert in de praktijk. In de provincie Utrecht wordt doorgaans 30 cm gehanteerd als uitgangspunt voor de dikte van de bouwvoor, zo ook in Montfoort en Woerden. Lopik heeft ervoor gekozen om terreinen van deze categorie tot 50 cm diepte vrij te geven. Aangezien de afgelopen 2 jaar geen vindplaatsen in deze categorie zijn onderzocht, kan de verwachte diepte voor Oudewater nog niet getoetst worden. Tot nu toe is onderzoek van de diepte van vindplaatsen in de regio alleen uitgevoerd voor de gemeente Woerden.¹² Onderzoek van 14 vindplaatsen in het landelijk gebied wees hier uit dat 10 van deze vindplaatsen zich reeds bevonden tussen 20 en 50 cm onder maaiveld. Aangezien vindplaatsen van deze categorie in Oudewater (en Montfoort) in hoge mate vergelijkbaar zijn met die in Woerden – het betreft in beide gevallen bewoning op de wat jongere rivieroeveren of boerderijen vanaf de middeleeuwen in het veengebied – kan verwacht worden dat de diepteligging overeen komt. Verruiming van de diepte-ondergrens van 30 tot 50 cm onder maaiveld zal in dat geval betekenen dat twee derde van de vindplaatsen zonder archeologisch onderzoek verstoord kan worden.

Vrijgave tot 50 cm onder maaiveld betekent daarmee ook een financieel risico voor de gemeente. In geval van aantreffen van archeologische resten geldt een wettelijke meldingsplicht. Bij ontvangst van deze melding, ligt de verantwoordelijkheid voor een zorgvuldige omgang met deze resten niet meer bij de aanvrager. Deze is, gezien de vrijstelling in het gemeentelijk beleid, dan niet meer financieel verantwoordelijk voor het onderzoek ervan. In dat geval dient de gemeente rekening te houden met kosten voor archeologisch onderzoek.

5.2. Is verruiming van de oppervlakte-ondergrenzen van categorie 2 en 3 mogelijk? Wat zijn daarvan de verwachte gevolgen?

Waar de diepte-ondergrens gebaseerd is op het verwachte voorkomen van archeologische resten, is de oppervlakte-ondergrens dat niet. De oppervlakte-ondergrens maakt het mogelijk dat plannen van een bepaalde grootte vrijgesteld zijn van de onderzoeksplicht. Deze grens is het gevolg van een afweging van de kosten van archeologisch onderzoek ten opzichte van de kans dat er daadwerkelijk een vindplaats aanwezig is, en dus verstoord wordt zonder onderzoek. De grens varieert per archeologisch gebied, naar gelang van de archeologische waarde van het gebied. Logischerwijs is de oppervlakte-ondergrens het meest strict, daar waar bekend is dat er archeologische resten in de bodem aanwezig zijn. De genoemde categorieën 2 en 3 betreffen een hoge en een middelhoge

¹² J. Lanzing, H.J. van Oort en R.M.R. van Oosten, 2006: *Advies Bestemmingsplan Landelijk Gebied Woerden*, Leiden.

archeologische verwachtingswaarde. De oppervlakte-ondergrenzen betreffen hier respectievelijk 200 m² en 2500 m².

Het gevolg van verruiming van de ondergrenzen, met name op de hoge verwachtingswaarde, zal zijn dat een deel van Oudewaters erfgoed ongezien zal verdwijnen. Sinds vaststelling van het archeologiebeleid was circa 89% van de vergunningen met bodemingrepen, en 94% van het totale aantal vergunningen vrijgesteld van archeologisch onderzoek. Naar aanleiding van de eerste bestemmingsplannen van Oudewater (zie hoofdstuk 2) en de gemeentelijke erfgoedverordening¹³ zijn deze ondergrenzen bij vaststelling van het archeologisch beleid al verruimd. Ook zijn de grenzen ruimer dan de ondergrens die de Monumentenwet voorstelt, namelijk 100 m².

Een verdere verruiming van de ondergrenzen zal tot gevolg hebben dat haast geen archeologisch onderzoek meer gedaan wordt.

5.3 Kan aangesloten worden bij het beleid van de gemeente Montfoort voor wat betreft de vrijstelling van agrarische bouwvlakken in categorie 2 en 3?

Bij de vaststelling van het archeologisch beleid in Montfoort is besloten bestaande agrarische bouwvlakken vrij te stellen van archeologisch onderzoek, tenzij er sprake is van AMK-terreinen (Archeologische MonumentenKaart; de landelijke kaart met bekende archeologische vindplaatsen). Uitbreiding van een bouwvlak naar achter is archeologie-vrij, naar de zijkant van bestaande gebouwen niet, tenzij aangetoond kan worden dat de grond reeds verstoord is. De achtergrond van dit besluit is de aanname dat deze bouwvlakken al zodanig verstoord zijn door bestaande bebouwing, dat geen intacte archeologische resten meer aanwezig kunnen zijn.

In de afgelopen 2 jaar is op 10 agrarische bouwvlakken archeologisch veldwerk verricht. Hierbij is een inzicht gekregen in de diepte van de verstoring:

Project	Diepte verstoring
1	sterk variërend, doorgaans 40-90 cm
3	precieze diepte onduidelijk; max. 15-80 cm
4	0-45 cm, plaatselijk diepere verstoringen
5	35 cm
6	125-175 cm
7	50-120 cm
13	30-50 cm

¹³ De erfgoedverordening hanteert voor categorie 2 30 m² en voor categorie 3 200 m².

15	50 cm, plaatselijk ondieper
18	40 cm
19	40-180 cm

Bij geen van de projecten was de bodem zodanig verstoord, dat geen archeologische resten meer aanwezig kunnen zijn. Deze worden namelijk doorgaans verwacht in de bovenste meter, en op sommige locaties dieper (het betreft dan resten uit de prehistorie op dieper gelegen oeverwallen). Project 6 is toevallig gelegen op zo'n dieper gelegen oeverwal. Ook al waren de aanwezige verstoringen bij voorbaat bekend geweest, dan hadden in dit geval alsnog archeologische resten aanwezig kunnen zijn. Het argument dat de bouwvlakken reeds verstoord zijn, wordt dus niet onderbouwd door het archeologisch onderzoek. Desondanks kan het zo zijn dat bij voorbaat al aangetoond kan worden dat een plangebied zodanig verstoord is, dat geen archeologische resten meer aanwezig kunnen zijn. Bijvoorbeeld als de archeologische resten ter plaatse van project 6 op een hoger niveau verwacht werden. In die gevallen is het raadzaam dat de gemeente het project vrijstelt van archeologisch onderzoek. Zie hiervoor ook hoofdstuk 6.1.

Aangezien bebouwing veelal eeuwenlang op dezelfde locatie plaatsvindt, zijn het juist de bouwvlakken die een hogere archeologische verwachting hebben dan de directe omgeving. Vrijgave ervan is daarmee uitermate ondoelmatig. Het gaat in tegen het doel van de Monumentenwet, die voorziet in bescherming van dergelijke gebieden.

Overigens wordt in Montfoort het opgestelde archeologie-beleid gelijktijdig met Oudewater geëvalueerd. Deze evaluatie is op moment van schrijven vastgesteld door het college, maar nog niet door de gemeenteraad. Ten opzichte van de vrijstelling van agrarische bouwvlakken stelt het college voor om dit besluit terug te draaien en de bouwvlakken dezelfde waarde als het omliggende gebied toe te kennen. Belangrijkste reden hiervoor is het financieel risico dat de gemeente hiermee loopt. Zoals ook in par. 5.1 al aangegeven is de initiatiefnemer bij aantreffen van archeologische resten niet meer verantwoordelijk voor de onderzoekskosten, als hij conform het gemeentelijk beleid niet onderzoeksplichtig was. De gemeente is in dat geval verantwoordelijk voor een zorgvuldige omgang met de archeologische resten.

HOOFDSTUK 6 HELDERHEID VAN HET GEMEENTELIJK ARCHEOLOGIE-BELEID

Bij deze evaluatie is ook gekeken naar de duidelijkheid en werkbaarheid van het opgestelde archeologiebeleid. In de afgelopen twee jaar is ervaring opgedaan met het beleid in de praktijk. Daarbij zijn de volgende vraagstukken geconstateerd:

6.1 Hanteren van de ondergrenzen

Er bestaat regelmatig onduidelijkheid over de vraag of een plangebied voldoet aan de gestelde vrijstelling. Het gaat dan met name om de wijze van hanteren van de oppervlakte-ondergrens. De volgende vragen keren regelmatig terug:

1. Wordt het gehele plangebied gerekend of het daadwerkelijk te verstoren oppervlak? Het laatste is vaak kleiner, waarmee het plan eerder is vrijgesteld van onderzoek. Bij bouw van een bedrijfsgebouw op een perceel met bestemming wonen, bijvoorbeeld, kan dit het verschil zijn tussen het grondoppervlak van het gebouw en het gehele perceel waarvoor de bestemming gewijzigd dient te worden. In dit geval is van belang wat gehanteerd wordt. De omschrijving in de regels verschilt:

Toetsingskader	Jaartal van vaststelling	Oppervlakte-ondergrens heeft betrekking op:
Binnenstad	2006	bouwwerken voor aanleggen wordt geen oppervlakte-ondergrens gesteld
Kern	2006	bouwwerken voor aanleggen wordt geen oppervlakte-ondergrens gesteld
Bedrijvenpark Tappersheul	2009	bouwwerken werken en werkzaamheden
Landelijk gebied Hekendorp en Papekop	2006	bouwwerken voor aanleggen wordt geen oppervlakte-ondergrens gesteld
Hekendorp	2005	geen oppervlakte-ondergrens opgenomen
Landelijk gebied Oudewater en Willeskop	2011	bouwwerken, bouwplannen ¹⁴ , werken en werkzaamheden

¹⁴ De term "bouwplan" is hierbij wat onduidelijk; dit kan ook slaan op het gehele plangebied. De precieze uitleg wordt niet in de begrippenlijst van het bestemmingsplan verklaard.

De Noort Syde II	2013	(verstoring)oppervlakte van bouwwerk werken en werkzaamheden
Beleidskaart	2011	plangebieden

Er wordt voorgesteld om de lijn te volgen die in de meeste bestemmingsplannen is ingezet en die het meest relevant is voor de beoordeling van plannen, namelijk het hanteren van daadwerkelijk te verstoren oppervlak. Dit betekent voor het voorbeeld van het bedrijfsgebouw, dat het grondoppervlak van de bebouwing, inclusief aan te leggen kabels, leidingen, riolering en andere bodemingrepen wordt gerekend, dus de bouwput. Is dit kleiner dan de gestelde oppervlakte-ondergrens, dan is geen archeologisch onderzoek nodig, bij overschrijding wel. De grootte van het gehele plangebied is daarbij niet van belang. Voorgesteld wordt om een interne notitie als aanvulling op het bestaande archeologiebeleid op te stellen, waarin wordt bepaald dat bij hanteren van de ondergrenzen het te verstoren oppervlak, zoals aangegeven op tekening bij de vergunningsaanvraag, wordt gerekend. De aanvrager is dan gehouden aan de uitvoering conform deze tekening. Dit dient in de vergunning vermeld te worden, om te voorkomen dat ontgraving over een groter oppervlak plaatsvindt.

2. hoe wordt gerekend als het plan in verschillende archeologische zones ligt?

De begrenzing van archeologische zones is gebaseerd op archeologische fenomenen, zoals bijvoorbeeld oevers van rivieren die in het verleden hoog en droog in het landschap lagen of afstanden tot historische wegen. Om deze reden loopt de begrenzing geregeld door een perceel of door een bouwvlak heen. Een bouwplan kan dus deels in een hoge archeologische verwachtingswaarde liggen (oppervlakte-ondergrens is 200 m²), en deels in een middelhoge (oppervlakte-ondergrens is 2500 m²). Bij een bouwplan dat binnen beide zones onder de ondergrenzen blijft, kan het geheel van het te verstoren oppervlak groter zijn dan beide ondergrenzen. Bijvoorbeeld een plan, dat zich voor 199 m² op hoge verwachtingswaarde bevindt en voor 2499 m² op middelhoge verwachtingswaarde, overschrijdt in zijn totaliteit beide ondergrenzen. Het zou onlogisch zijn om een dergelijk plan vrijstelling te verlenen. Dit zou tot gevolg hebben dat een plan dat geheel in middelhoge verwachtingswaarde ligt, vrijstelling kan krijgen door het ten dele te verschuiven naar een zone met hoge verwachtingswaarde, een onwenselijke situatie vanuit het oogpunt van bescherming van archeologische waarden.

Voorgesteld wordt om de volgende regel te hanteren om voor vrijstelling van de onderzoeksplicht in aanmerking te komen: indien een bouwplan in verschillende archeologische gebieden ligt, geldt:

- a. dat het te verstoren oppervlak binnen elke zone kleiner moet zijn dan de voor die zone gestelde ondergrens, en
- b. dat het geheel van het te verstoren oppervlak kleiner moet zijn dan de ruimste ondergrens

Ook dit zal worden beschreven in bovengenoemde interne notitie.

3. Hoe wordt omgegaan met plangebieden waarvan de aanvrager aangeeft dat deze (deels) verstoord zijn?

Zeer regelmatig wordt aangegeven dat in een te bebouwen gebied al eerder bebouwing gestaan heeft. Dit kan betekenen dat dit gebied al zodanig verstoord is, dat geen archeologische resten meer aanwezig kunnen zijn. Tegelijkertijd zijn het juist de al bebouwde gebieden, die veelal al van oudsher bewoond zijn, dus waar resten van historische bewoning (zowel stedelijke bebouwing als boerderijen in het buitengebied) te verwachten zijn. Om deze reden kunnen deze gebieden niet zonder meer worden vrijgegeven. Dit vereist een beoordeling van een archeologisch deskundige, waarbij kennis van de volgende elementen noodzakelijk is:

- a. de diepte waarop archeologische resten verwacht kunnen worden in dit specifieke plangebied
- b. de diepte waarop eerder verstoord is. Dit dient door de aanvrager aannemelijk gemaakt te worden op basis van een schriftelijke bron, zoals een duidelijke foto gedurende de bouw of een bouwtekening van eerdere bebouwing.
- c. het oppervlak waarop eerder verstoord is, wederom onderbouwd door een schriftelijke bron.
- d. het oppervlak en de diepte van de toekomstige verstoring.

Op basis hiervan kan een deskundige beoordelen in hoeverre archeologische waarden reeds volledig verstoord kunnen zijn (er is reeds verstoord tot op de verwachte diepte van archeologische resten) of in hoeverre er in onverstoorde grond wordt ontgraven (mogelijk is reeds verstoord tot op de toekomstige ontgravingsdiepte). Voorgesteld wordt om te bepalen over welk oppervlak nog archeologische resten aanwezig kunnen zijn, en dit deel te bezien ten opzichte van de oppervlakte-ondergrens. Als voorbeeld een bouwplan van 400 m² dat zich bevindt op een hoge archeologische verwachtingswaarde (ondergrens 200 m²). Indien dit aantoonbaar voor 300 m² tot op diepte verstoord is (geen archeologische waarden meer mogelijk), zal geen onderzoek gevraagd worden, aangezien het onverstoorde deel kleiner is dan de gestelde ondergrens.

Voorgesteld wordt om dit op te nemen in de bovengenoemde interne notitie en om aanvragers op bovenstaande vrijstellings-mogelijkheid opmerkzaam te maken door middel van vermelding op de gemeentelijke website.

6.2 De mogelijkheden voor planaanpassing

De Monumentenwet is in eerste instantie gericht op behoud van archeologische waarden. Pas op het moment dat archeologische resten niet bewaard kunnen worden, worden deze onderzocht en verwijderd. Uitgangspunt van de wetgeving is dat door aanpassing van de plannen verstoring van archeologische resten vaak niet nodig zal zijn. Voorbeelden van planaanpassing ten behoeve van archeologie zijn verplaatsing van bebouwing naar gebieden zonder archeologische waarden, aanpassen van het heipalenplan (maximalisering van de tussenruimtes tussen palen), het laten vervallen van kelderruimtes of een beperkte ophoging, waardoor ontgraving ten behoeve van funderingen niet aan archeologische resten raakt. In veel gevallen gaat het om maatwerk, waarbij het verstandig is om in een vroeg stadium met de gemeente in overleg te treden over de mogelijkheden.

Dit wordt nog maar beperkt gedaan. Voorgesteld wordt om meer informatie hierover aan te bieden op de gemeentelijke website en aanvragers op deze manier over de mogelijkheden te informeren.

6.3 Informatievoorziening aan archeologische onderzoeksbureaus

De gemeente Oudewater is bevoegd gezag voor alle archeologische onderzoeken die in het kader van een omgevingsvergunning plaatsvinden. Tot deze rol behoort ook het toetsen van de onderzoeken die in deze gemeente uitgevoerd worden. Voor archeologisch onderzoek gelden landelijke kwaliteitseisen, die zijn vastgelegd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). De ervaring leert echter dat door de economische crisis het aantal uur dat een archeologisch bureau kan besteden aan een onderzoek en daarmee de kwaliteit van archeologische rapportages onder druk staat. Daarnaast houden sommige onderzoeksbureaus onvoldoende rekening met de lokale situatie. Dit kan deels ondervangen worden door een betere informatievoorziening. Het doel hiervan is met name om maximale zekerheid te krijgen over de onderzoeksresultaten, de vraag of er een vindplaats aanwezig is. Zo kan de gemeente voor bureauonderzoek bijvoorbeeld een overzicht geven van beschikbare relevante bronnen die informatie bevatten over vondsten, historische bewoning, etc., in Oudewater en contactgegevens van lokaal bekende amateurarcheologen en historici, zoals mevr. Nettie Stoppelenburg. Dit kan bekend gemaakt worden via de gemeentelijke website.

Archeologisch waardevolle terreinen

Huis te Vliet is een van de twee archeologisch waardevolle terreinen die Oudewater rijk is. Afgezien van het zichtbare deel, zullen zich ondergronds nog resten muren en grachten van dit 13^e eeuwse kasteel bevinden. Het andere terrein is de historische binnenstad van Oudewater.¹⁵

¹⁵ Bron foto: P.H. Louw, wikipedia.

HOOFDSTUK 7 EVALUATIE KEUZE VOOR SCENARIO A

Voorafgaand aan de vaststelling van het archeologiebeleid is in mei 2009 een kadernotitie opgesteld. Deze gaf richting aan het op te stellen beleid door een voorliggende keuze voor scenario A, of het uitgebreidere scenario B. Daarbij is besloten om bij de voorliggende evaluatie ook deze keuze opnieuw onder de loep te nemen. In het bijzonder betreft het de volgende vragen:

7.1 Wat is de afgelopen jaren gedaan aan publieksvoorlichting en is behoefte aan meer?

Oudewater was gastheer voor contactdag amateurarcheologen provincie Utrecht in oktober 2012 . Naar aanleiding hiervan verschijnt begin 2014 een artikel in Westerheem over de stadsverdedigingswerken van Oudewater.

Daarnaast verschijnen met een regelmaat krantenartikelen over ontdekkingen. Dit was onder meer het geval bij:

- Provinciale weg N228
- Amsterdamse Veer 5
- Rooms Katholieke kerk, Kapellestraat
- Project Molenwal

Aan de N228 is tevens een informatiebord over de aangetroffen stadsverdedigingswerken geplaatst. Rond de archeologische vondsten van de Rooms Katholieke kerk zijn exposities georganiseerd.

Zoals aangegeven in hoofdstuk 4, leidt het archeologisch onderzoek regelmatig tot interessante nieuwe inzichten. De terugmelding van deze resultaten aan de inwoners van Oudewater is echter niet vanzelfsprekend opgenomen in het vergunningentraject. Er is behoefte aan een medium, zoals een nieuwsbrief, waarin regelmatig gecommuniceerd kan worden naar de inwoners van Oudewater over het verleden van de gemeente (monumenten, archeologie, archief). Daarnaast is een vitrine aangeschaft, waarin regelmatig archeologische vondsten tentoongesteld kunnen worden.

7.2 Evaluatie rol en functioneren amateurarcheologie afgelopen 2 jaar

Naar aanleiding van het beleid is geprobeerd archeologische vrijwilligers te werven, die kunnen optreden als oren en ogen van de gemeente Oudewater om meer informatie te vergaren over het bodemarchief van Oudewater. In 2011 zijn twee amateurarcheologen uit Woerden actief geweest, met name bij de restauratie van de Rooms Katholieke kerk. Sinds begin 2013 is er goed contact met een actieve amateurarcheoloog uit Oudewater, die sindsdien naast diverse losse vondsten ook een vindplaats (vermoedelijk de resten van een boerderij uit de middeleeuwen of nieuwe tijd) heeft aangetroffen in Hekendorp. Het streven is om uit te bouwen tot een werkgroep archeologie voor de gemeenten Oudewater en Woerden. Het is van belang dat voor deze werkgroep een voorzitter

gevonden wordt en dat de rol van de werkgroep geformaliseerd wordt. De meerwaarde van deze werkgroep voor de gemeente Oudewater is:

1. Kennisvermeerdering over het verleden van Oudewater. Daarnaast kan door melding van vondsten en verstoorte locaties op den duur de archeologische verwachtingswaarde op de beleidskaart verfijnd worden. De verwachtingswaarde wordt dan gewijzigd naar “geen verwachting” of “archeologische waarde” (in geval van een vindplaats). De amateurarcheologen kunnen op verzoek van de gemeente bouwlocaties bezoeken waar geen onderzoeksplicht geldt, maar desondanks wel archeologische resten aanwezig kunnen zijn (bijvoorbeeld omdat de ingreep binnen de ondergrenzen valt).
2. Vertaling van archeologische kennis over het verleden van de gemeente Oudewater naar een groter publiek. Te denken valt aan tentoonstelling van vondsten, deelname aan de Open Monumentendag, publicaties in de Heemtijdinghen, rondleidingen door de binnenstad, uitleg aan schoolklassen etc.
3. Beperking van de onderzoekskosten door deelname van amateurarcheologen aan archeologisch vervolgonderzoek.

Een werkgroep zal hiervoor een beperkt budget nodig hebben. Hiervoor kunnen leden materiaal aanschaffen (boeken, veiligheidskleding) en het lidmaatschap van de landelijke Archeologische Werkgroep Nederland (AWN) bekostigen.

7.3 Is behoefte aan een gemeentelijke/regionale onderzoeksagenda?

Een archeologische onderzoeksagenda geeft richting aan en prioritering binnen archeologisch onderzoek. De onderzoeksagenda geeft aan welke thema's en daarbinnen welke vragen van belang zijn voor archeologisch onderzoek binnen een gemeente of regio. Voor Oudewater valt te denken aan:

- Oudewater, stad op de grens van Holland en het Sticht
- De Oudewaterse Moord: verwoesting en heropbouw van de stad
- Verdediging, waaronder stadsverdediging en de inrichting van de Oude Hollandse Waterlinie
- De vroegste bewoning: het grondgebied van Oudewater in de prehistorie en Romeinse tijd en het allereerste begin van de stad Oudewater
- De ontginning van de veengebieden
- Ambacht en industrie, bijvoorbeeld de touwindustrie

Voorgesteld wordt om dit gelijk met de herziening van de archeologische beleidskaart uit te werken. In de inofficiële Canon van Oudewater die recentelijk door historica Nettie Stoppelenburg is opgesteld, zijn al veel aandachtspunten binnen de geschiedenis van Oudewater aangegeven. De vertaling hiervan naar het archeologisch onderzoek zal slechts een beperkte tijdsinvestering vereisen, die binnen het lopend werk kan worden opgepakt.

7.4 Is behoefte aan uitbreiding tot een erfgoedkaart?

Vanuit archeologisch oogpunt is er geen noodzaak tot verder uitbreiding. Op het gebied van cultuurhistorie is echter sprake van nieuwe wetgeving. Per 1 januari 2012 is door een wijziging van het

Besluit ruimtelijke ordening bepaald dat gemeenten bij het opstellen van bestemmingsplannen rekening dienen te houden met cultuurhistorische waarden binnen hun grondgebied. De gemeente dient bij ruimtelijke afwegingen rekening te houden met cultuurhistorische elementen, zoals bijvoorbeeld het historisch copelandschap van Oudewater. Hiertoe dient de gemeente Oudewater een cultuurhistorische paragraaf in bestemmingplannen op te nemen. Het is verstandig om een gemeentelijke waarden- en beleidskaart op te stellen, die als uitgangspunt kan dienen voor deze bestemmingsplannen. Door hier een visie op te ontwikkelen, wordt voorkomen dat per bestemmingsplan het wiel uitgevonden moet worden. De archeologische beleidskaart biedt hiervoor al een basis. Een integrale aanpak, waarbij deze wordt uitgebreid tot erfgoedkaart heeft de voorkeur.

7.5 Is er behoefte aan aanwijzing van gemeentelijke archeologische monumenten?

In de geevalueerde twee jaar zijn twee vindplaatsen vastgesteld, een in Hekendorp door een amateurarcheoloog, en een aan de Zuid-Linschoterzandweg bij archeologisch onderzoek. Op deze locaties is sprake van bescherming door middel van een (middel)hoge archeologische verwachtingswaarde. Het verdient de voorkeur om de ondergrenzen op deze vindplaatsen gelijk te stellen aan andere bekende vindplaatsen, namelijk Huis te Vliet en de binnenstad van Oudewater, met bijbehorende ondergrenzen. Daarnaast biedt een aanwijzing als gemeentelijk monument juridisch gezien meer mogelijkheden ter bescherming tegen schatgravers. Voorgesteld wordt om bij de herziening van de archeologische beleidskaart, gepland begin 2015, de dan bekende vindplaatsen aan te wijzen als gemeentelijk monument.

7.6 Is er behoefte aan uitbreiding van de monumentenverordening tot erfgoedverordening?

Er heeft reeds een uitbreiding plaatsgevonden ten behoeve van de bescherming van archeologische waarden, voorafgaand aan de vaststelling van bestemmingsplan Landelijk gebied Oudewater en Willeskop. Op dit moment behoeft de erfgoedverordening vanuit archeologisch oogpunt geen verdere uitbreiding. Wel zal een vaststelling van gemeentelijke archeologische monumenten een aanpassing van de erfgoedverordening behoeven, indien nodig bij de herziening van de archeologische beleidskaart.

HOOFDSTUK 8 ACTUALISATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE BELEIDSKAART

Conform het beleidsplan zal de archeologische beleidskaart na vier jaar geactualiseerd worden. Hieronder zal een eerste inventarisatie gemaakt worden van benodigde aanpassingen aan de beleidskaart. Daarnaast wordt gekeken of de gestelde termijn van vier jaar hiervoor voldoet.

Doel van de actualisatie van de gemeentelijke beleidskaart is dat deze maximaal aansluit op onze kennis van het bodemarchief van de gemeente Oudewater. Aan de hand van nieuwe kennis en inzichten, worden de zones met een archeologische verwachtingswaarde zoveel mogelijk beperkt. Aan de hand van de resultaten van archeologisch onderzoek en de toename van kennis onder amateurarcheologen, kunnen delen van de zones met een verwachtingswaarde worden gewijzigd in zones zonder archeologische verwachting. Gebieden waarin archeologische resten zijn aangetoond, krijgen een archeologische waarde. In de regel zullen de zones zonder verwachting meer in omvang toenemen dan de gebieden met een archeologische waarde. Op deze manier wordt het aantal archeologische onderzoeken voor vergunningaanvragers beperkt. Tevens is er voor de aanvrager in een eerder stadium duidelijkheid over aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats. In andere gevallen kan de archeologische verwachting naar beneden worden bijgesteld (van hoog naar middelhoog, van middelhoog naar laag). Voor gebieden met een lagere archeologische verwachting zijn de ondergrenzen ruimer. Ook op deze manier is minder vaak archeologisch onderzoek nodig. Daarnaast zal een actualisatie van de beleidkaart voorzien in een opname van elementen uit de Tweede Wereldoorlog en een detaillering van de archeologische verwachting voor water (bijvoorbeeld historische bruggen of sluizen). Speciale aandacht zal besteed worden aan een beargumentering, en waar nodig bijstelling, van de begrenzingen van bekende vindplaatsen.

In het beleidsplan is aangegeven dat de archeologische beleidskaart elke vier jaar aangepast zal worden. Gezien het beperkte aantal onderzoekslocaties in de afgelopen twee jaar (20 stuks), is een kortere periode niet wenselijk. Een veel langere periode is daarentegen ook niet wenselijk, in verband met bescherming van recent ontdekte archeologische vindplaatsen en in verband met de vrijgave van archeologie-vrije gebieden. Vier jaar lijkt een redelijke termijn te zijn.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Bestemmingsplannen

De bestemmingsplannen Kern Oudewater, Landelijk gebied Hekendorp en Papekop en Hekendorp wijken sterk af van de beleidskaart. Binnen deze bestemmingsplannen worden geregeld nieuwe plannen gerealiseerd.

Aanbevelingen:

1. deze bestemmingsplannen bij de eerstvolgende mogelijkheid in overeenstemming brengen met de gemeentelijke beleidskaart.
2. opstellen van standaardregels voor bestemmingsplannen.
3. gebruik maken van de mogelijkheid om de planregels zodanig te interpreteren, dat de aanvrager geen onderzoeksverplichting heeft, daar waar de beleidskaart dit niet voorschrijft.

Personele inzet

De personele inzet staat al sinds voor de vaststelling van het archeologie-beleid op circa 7 uur per week. Er is een nieuwe constructie met uitrui van personeel van de gemeente Woerden.

Aanbevelingen:

1. evaluatie van de uitrui met personeel van de gemeente Woerden zodra hier voldoende ervaring mee opgedaan is.

Kostenbeperking voor de vergunningaanvrager

Het resultaat van archeologisch onderzoek is kennis over het erfgoed van Oudewater, waarna gekozen kan worden voor behoud van dat erfgoed door planaanpassing of onderzoek ervan, waarna het terrein kan worden vrijgegeven. Bij verder onderzoek is de opbrengst een kenniswinst over de oudste geschiedenis van Oudewater, waar vaak geen enkele andere bron over kan vertellen en die zonder archeologisch onderzoek definitief verloren gaat.

De archeologische onderzoeksplicht wordt echter door sommigen als belastend ervaren, zowel wat kosten als vertraging betreft. De kosten van het onderzoek liggen rond de 1% van de totale projectkosten. De hoogte van deze kosten is vergelijkbaar met andere onderzoeken die in het kader van de vergunningverlening verplicht worden en deze kosten zijn te voorzien op basis van het gemeentelijk archeologie-beleid. Een uitzondering hierop betreft kleine projecten, waar vervolgonderzoek nodig is, door middel van proefsleuven, een archeologische begeleiding of opgraving. Deze kosten zullen in veel gevallen aanzienlijk hoger zijn dan 1%.

Aanbevelingen:

1. onderzoeken van de mogelijkheid om een budget in te stellen voor excessieve onderzoekskosten en voor onderzoek van toevalsvondsten.
2. actief meedenken met aanvragers van vergunningen m.b.t. beperking van de kosten.

3. archeologie in een vroeg stadium bij vooroverleg ter sprake brengen, om vertraging te beperken of voorkomen.

Vrijstellingenbeleid

De diepte-ondergrens in categorie 2 is gebaseerd op de diepte waarin archeologische vindplaatsen voorkomen. Naar verwacht twee derde van alle vindplaatsen zal verstoord worden bij verruiming van de diepte-ondergrens naar 50 cm onder maaiveld. Daarnaast vormt verruiming een financieel risico voor de gemeente. Om deze redenen is het niet raadzaam de diepte-ondergrens te verruimen.

Verruiming van de oppervlakte-ondergrens van categorie 2 en 3 wordt afgeraden. Bijna 89% van de vergunningen met bodemingrepen, en 94% van het totale aantal vergunningen is vrijgesteld van archeologisch onderzoek. Naar aanleiding van de eerste bestemmingsplannen van Oudewater en de gemeentelijke erfgoedverordening zijn deze ondergrenzen bij vaststelling van het archeologisch beleid al verruimd. Ook zijn de grenzen ruimer dan de ondergrens die de Monumentenwet voorstelt. De onderzoeksplicht bij de overige vergunningsaanvragen waarborgt een goede omgang met het erfgoed van Oudewater en draagt bij aan kenniswinst over het verleden van Oudewater. Voor beperking van kosten en vertraging zijn hierboven aanbevelingen gedaan.

Vrijgave van de agrarische bouwvlakken in categorie 2 en 3 wordt ten zeerste afgeraden. Het veldwerk dat in de afgelopen twee jaar op agrarische bouwvlakken is verricht, heeft aangetoond dat de verstoring zodanig beperkt was, dat in alle gevallen nog archeologische resten konden worden aangetroffen. Vrijgave zonder enige vorm van onderzoek zou een verstoring van deze resten betekenen, zonder enige kans op kenniswinst, of, bij onderzoek ervan, een financieel risico voor de gemeente.

Helderheid van het beleid

Het beleid is in grote lijnen helder. Bij specifieke gevallen bestaat soms onduidelijkheid over hoe de ondergrenzen gehanteerd worden, wat de mogelijkheden voor planaanpassing zijn en welke minimum-eisen de gemeente aan archeologische onderzoeksrapportages stelt.

Aanbevelingen:

1. opstellen van een interne notitie, waarin de volgende onderwerpen behandeld worden:
 - Het hanteren van te verstoren oppervlak (in plaats van het gehele plangebied) bij beoordeling of plannen aan de ondergrenzen voldoen
 - De wijze van hanteren van ondergrenzen bij plangebieden die zich in verschillende archeologische zones bevinden, waarbij geldt:
 - a. Dat het te verstoren oppervlak binnen elke zone kleiner moet zijn dan de voor die zone gestelde ondergrens
 - b. Dat het geheel van het te verstoren oppervlak kleiner moet zijn dan de ruimste ondergrens

2. informatie beschikbaar stellen aan archeologische onderzoeksbureaus via de gemeentelijke website.
4. informatie aanbieden op de gemeentelijke website aan vergunningsaanvragers over:
 - De mogelijkheid om vrijstelling te verkrijgen in gevallen waar plangebieden reeds in hoge mate verstoord zijn en dat verzoeken bij de verantwoordelijke ambtenaar ingediend kunnen worden inclusief een tekening of foto ter bewijsvoering van de verstoring
 - Mogelijkheden voor planaanpassing, waardoor de onderzoekseis kan komen te vervallen
 - De aanbeveling om bij archeologisch vooronderzoek ook die delen van een perceel te laten onderzoeken, waar niet direct, maar wel in de toekomst ingrepen gepland zijn. Dit bespaart nogmaals onderzoek voor toekomstige ingrepen.Dit wordt ook aangegeven in de bovengenoemde interne notitie.

Keuze voor scenario A

De keuze voor scenario A wordt nog steeds ondersteund. Op een aantal punten is uitbreiding wenselijk

Aanbevelingen:

1. regelmatig communiceren van resultaten van archeologisch onderzoek naar de inwoners van Oudewater. Te denken valt aan persberichten in kranten of gemeentelijke nieuwsbrieven. Daarnaast zullen regelmatig nieuwe vondsten tentoongesteld worden op het stadskantoor in de aangeschafte vitrine.
2. formeren van een archeologische werkgroep voor amateurarcheologen uit Oudewater en Woerden. Er wordt voorgesteld deze door de gemeente te ondersteunen met een budget van € 500 per jaar beschikbaar te stellen voor materialen (boeken, veiligheidskleding) en het lidmaatschap van de landelijk Archeologische Werkgroep Nederland (AWN).
3. opstellen van een archeologische onderzoeksagenda, gelijk met de herziening van de archeologische beleidskaart, gepland in 2015. Dit kan naar verwachting binnen het lopend werk worden gedaan, waardoor geen extra budget gereserveerd hoeft te worden.

Actualisatie van de archeologische beleidskaart

Bij vaststelling van het archeologiebeleid in 2011 is besloten dat de archeologische beleidskaart elke vier jaar geactualiseerd wordt. Dit is op basis van de resultaten van archeologisch onderzoek van de afgelopen twee jaar beoordeeld als een zinnige termijn.

Aanbevelingen:

1. reserveren van een voorgenomen investering van € 7500 voor de actualisatie van de archeologische beleidskaart. In het kader van afstemming en efficiëntie wordt aansluiting gezocht bij de gemeente Woerden voor de actualisatie van de gemeentelijke beleidskaarten.

2. voordragen van de dan bekende archeologische vindplaatsen als gemeentelijk archeologisch monument.

BIJLAGE 1 STAPPENPLAN ARCHEOLOGISCHE MONUMENTENZORG-CYCLUS (AMZ)

Archeologisch onderzoek wordt uitgevoerd in 5 stappen. In eerste instantie wordt gekozen voor relatief goedkope onderzoeken met een beperkte ingreep in de bodem. Alleen als dit onderzoek uitwijst dat een archeologische vindplaats aanwezig is of kan zijn, wordt de volgende stap ondernomen. NB. Bij kleine plangebieden worden stap 1 tot 3 vaak gecombineerd.

Stap 1 Vooronderzoek – Bureauonderzoek

Alle relevante voorhanden bronnen m.b.t. het plangebied worden geraadpleegd.

Selectiebesluit en vaststellen rapport door bevoegd gezag:
Onderzoeksgebied vrijgeven of besluit tot verder archeologische onderzoek

Stap 2 Vooronderzoek - Verkennend booronderzoek

Door middel van een beperkt aantal boringen kan vastgesteld worden of de bodemopbouw overeen komt met de verwachting en kan worden bepaald in hoeverre de bodem al verstoord is.

Selectiebesluit en vaststellen rapport door bevoegd gezag:
Onderzoeksgebied vrijgeven of besluit tot verder archeologische onderzoek

Stap 3 Vooronderzoek - Karterend booronderzoek

Door middel van een groter aantal boringen wordt bepaald of een vindplaats aanwezig is.

Selectiebesluit en vaststellen rapport door bevoegd gezag:
Onderzoeksgebied vrijgeven of besluit tot verder archeologische onderzoek

Stap 4 Vooronderzoek – Proefsleuvenonderzoek

Door middel van een beperkt gravend onderzoek wordt vastgesteld wat de omvang en waarde is van de archeologische vindplaats.

Selectiebesluit en vaststellen rapport door bevoegd gezag:
Onderzoeksgebied vrijgeven of besluit tot verder archeologische onderzoek

Stap 5 Definitief onderzoek – Opgraving of archeologische begeleiding van werkzaamheden (alleen in specifieke gevallen)

Documentatie van archeologische resten

Selectiebesluit en vaststellen rapport door bevoegd gezag:
Onderzoeksgebied vrijgeven

**BIJLAGE 2 TABEL PROJECTEN MET ARCHEOLOGISCHE ONDERZOEKSOPGAVE -
VERTROUWELIJK**